

Ειδικό θέμα:
ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΠΑΧΟΥΜΑ

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

- 1.1. Προσέγγιση της έννοιας του μουσείου
- 1.2. Το μουσείο, γενικά, και το μουσείο τέχνης, ειδικά, ως παράγοντας ανάπτυξης της αισθητικής και καλλιτεχνικής αγωγής
- 1.3. Εμφύκωση και Εμφυχωτές στα Μουσεία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΕΨΗΣ ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΟ.

- 2.1. Μουσείο και Παιδί - Μαθητής
- 2.2. Προετοιμασία για την επίσκεψη σε Μουσείο
Προεργασία - Οργάνωση – Προγραμματισμός
- 2.3. [Α] Στάδιο πριν την Επίσκεψη
Προετοιμασία στην τάξη του σχολείου
- 2.4. [Β] Στάδιο Επίσκεψης στο Μουσείο
Επίσκεψη - Ξενάγηση – Αναζήτηση
- 2.5. [Γ] Στάδιο μετά την επίσκεψη στο Μουσείο
Επεξεργασία των εμπειριών στην τάξη – Προεκτάσεις
- 2.6. Μουσειοβαλίτσα / Μουσειοσκευή. Θετικές και Αρνητικές πλευρές

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο κόσμος του μουσείου

1.1. Προσέγγιση της έννοιας του μουσείου

Προσεγγίζοντας την έννοια Μουσείο διαπιστώνουμε ότι ετυμολογικά “Μουσείο” σημαίνει κατοικία των Μουσών (δηλ. χώρος των τεχνών). Μουσείο είναι το οικοδόμημα όπου εκτίθενται σε κοινή θέα συλλογή έργων τέχνης, πολιτισμού, τεχνολογίας, επιστημών, φυσικής ιστορίας κ.λπ., και δίνεται η δυνατότητα μελέτης τους. Για παράδειγμα: μουσείο αρχαιολογικό - νομισματικό - βυζαντινό - λαϊκής τέχνης - λαογραφικό - επιστημών - φυσικής ιστορίας - ορυκτολογίας - ιατρικής - γεωλογίας - τέχνης - πινακοθήκες κ.λπ.

Σύμφωνα με το ICOM (International Council of Museums, Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων) το Μουσείο είναι ένα μη κερδοσκοπικό μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας και της εξέλιξής της, ανοικτό στο κοινό, που αποκτά, διατηρεί, ερευνά, επικοινωνεί και εκθέτει για σκοπούς μελέτης, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας υλικό - μαρτυρία του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του (Αλκκισις, 1996). Σε αυτόν, λοιπόν, τον καταπληκτικό χώρο οι άνθρωποι μαθαίνουν με το να έρχονται σε επαφή με διαφορετικές εποχές και τόπους, με το να σχετίζονται με το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον και με το να διαλογίζονται πράξεις, ιδέες και εφαρμογές.

Κατά την αρχαιότητα το πιο γνωστό μουσείο ήταν το Μουσείο των Πτολεμαίων της Αλεξάνδρειας στην Αίγυπτο (3^{ος} π.Χ. αιώνας), που συμπεριλάμβανε και τη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας. Οι συλλογές των ιδιωτών, κατά την αρχαιότητα, αποτέλεσαν τις βάσεις για το σύγχρονο μουσείο, οι συλλογές αντικειμένων αξίας των μοναστηριών κατά το Μεσαίωνα, καθώς και το ενδιαφέρον για τη φυσική ιστορία, τις επιστήμες και την αναβίωση του αρχαίου ελληνικού πνεύματος (π.χ. συλλογές ευγενών με αγάλματα,

νομίσματα, έργα πολεμικής τέχνης, έργα ζωγραφικής, βιβλία) κατά την Αναγέννηση. Στον ευρωπαϊκό χώρο το πρώτο μουσείο άνοιξε τις πύλες του στο κοινό το 1671 στη Βασιλεία της Ελβετίας, ενώ ονομαστά μουσεία, όπως το Βρετανικό και το Μουσείο του Λούβρου στη Γαλλία άνοιξαν αντίστοιχα το 1753 και το 1793.

Κατά τον τελευταίο αιώνα με τον εκδημοκρατισμό των περισσότερων κοινωνιών, την ανάπτυξη ιδιωτικών, κρατικών, ευρωπαϊκών και διεθνών πρωτοβουλιών η έννοια της ισότιμης συμμετοχής όλων των πολιτών σε όλες τις εκπαιδευτικές, πολιτιστικές και κοινωνικές δραστηριότητες κρίθηκε αναγκαία και δίκαιη. Έτσι, προέκυψε και η ανάγκη για μεταλλαγή του μουσείου από ένα κλειστό χώρο για μια μικρή μειοψηφία σε ένα χώρο ελκυστικό, πληροφοριακό, πολυσύνθετο, με πολλές ευκαιρίες και κίνητρα για προβληματισμό και δράση για όλους, ιδιαίτερα για τα παιδιά. Το “νέο” μουσείο χαρακτηρίζεται από μοναδικότητα, εγγύτητα προς όλους, προσωπική διαμόρφωση, ανάλυση, σύνθεση και αξιολόγηση των εκθεμάτων του από τον κάθε επισκέπτη. Έτσι, ο επισκέπτης μπορεί να βάλει την προσωπική του σφραγίδα, τις αντιλήψεις του και την κοσμοθεωρία του για να πλησιάσει και να ερμηνεύσει τα εκθέματα του κάθε μουσείου.

Με αυτό το σκεπτικό, το νέο μουσείο συμπληρώνει, προεκτείνει, αλλά και λειτουργεί ταυτόχρονα με το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα. Γίνεται ο πιο κατάλληλος χώρος για την καλλιέργεια της αισθητικής και πολιτιστικής ευαισθησίας, για την ιστορική, κοινωνική, πολιτική, οικονομική και πολιτιστική γνώση και αντίληψη όλων των εκθεμάτων (Zewis 1980, όπως φαίνεται στο Άλκηστις, 1996). Με τον τρόπο αυτό έργα τέχνης, αντικείμενα καθημερινής ζωής και έκφρασης, πρωτότυπα μηχανήματα, εφευρέσεις κ.λπ. μέσα στο χώρο των μουσείων (ανάλογα με το είδος τους) γίνονται υλικά για παρατήρηση, δημιουργία, προεκτάσεις και αναδιαμόρφωση, στη διάθεση των επισκεπτών. Με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών (υπολογιστές, φιλμς, διαφάνειες), των εργαστηριακών χώρων, των χώρων δημιουργικής απασχόλησης και των χώρων παιχνιδιού οι ενήλικι επισκέπτες, αλλά κυρίως τα παιδιά γνωρίζουν και επεξεργάζονται τα εκθέματα του κάθε μουσείου.

Το μουσείο είναι ένας χώρος εμπειρίας, συνάντησης, έρευνας και αποκαλύψεων όχι επιφανειακών, αλλά σε βάθος, που μπορούν μετά να επα-

ληθευτούν από την πραγματικότητα του περιβάλλοντος, τόσο από πλευράς ιστορικής, όσο και ανθρωπολογικής. Το ICOM (Διεθνές Συμβούλιο των Μουσείων) εντοπίζει το σκοπό του μουσείου, στη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία, αφού το μουσείο μυεί τους νέους στη γνώση και αντίληψη, στη δραστηριοποίηση πάνω σε πολιτιστικά θέματα, στην εξατομικευμένη μάθηση και στην ελεύθερη ενασχόληση με πρακτικές που δημιουργούν ευχάριστα συναισθήματα. (Άλκησις, 1996).

1.2. Το μουσείο γενικά, και το μουσείο τέχνης ειδικά, ως παράγοντας ανάπτυξης της αισθητικής και καλλιτεχνικής αγωγής.

Όπως αναφέρθηκε, το σημερινό μουσείο τείνει να γίνει μια πηγή έμπνευσης για τη σύγχρονη κοινωνία, ένας πόλος εκπαιδευτικής, πολιτιστικής και πνευματικής ανύψωσης, σε αντίθεση με το παρελθόν, όπου αποτελούσε ένα χώρο φύλαξης, έκθεσης και συντήρησης των εκθεμάτων της τέχνης, του πολιτισμού και της φύσης του παρελθόντος. Υπαυτή την έννοια ο όρος “μουσείο” γίνεται στέγη πολιτισμού αλλά και ερευνητικό κέντρο, εκπαιδευτικός φορέας αλλά και χώρος ψυχαγωγίας. Πλέον, το κάθε έκθεμα αποτελεί αντικείμενο ερμηνείας όχι μόνο μέσα στο στενό αυστηρά πλαίσιο του χώρου του μουσείου, αλλά και σαν μέρος του φυσικού και πολιτισμικού συνόλου, προσφέροντας ταυτόχρονα πληροφορίες για το περιβάλλον, τη θρησκεία, την κοινωνική και οικονομική οργάνωση της εποχής που εκφράζει και αντανακλά.

Το μουσείο τέχνης ειδικότερα, αποκαλύπτει στον επισκέπτη “θησαυρούς” και τον ωθεί να δημιουργήσει ο ίδιος τέχνη και να γίνει ταυτόχρονα “καταναλωτής” και “δημιουργός” της. Έτσι, ωθεί στον κόσμο της φαντασίας, της δημιουργικότητας, του ελεύθερου στοχασμού, της ευαισθησίας, της πράξης

Μουσειοσκευές - μουσειοβαλίτσες του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.

και της ενεργητικής συμμετοχής του κάθε επισκέπτη στο εκπαιδευτικό του “γίγνεσθαι” (Σταματοπούλου, 1998).

Το παιδί-επισκέπτης, μέσα από την παρατήρηση του εκθέματος και μέσα από την προσπάθεια για την κατανόσή του, επιστρατεύει όλες τις δυνάμεις της φαντασίας, της μνήμης και της παρατηρητικότητας του. Το αυθεντικό έργο τέχνης του επιτρέπει να κατανοήσει τον εαυτό του αλλά και τον κόσμο που το περιβάλλει, του προσφέρει τη δυνατότητα να έρθει σε γόνιμη επαφή με τη γύρω του πραγματικότητα, αλλά συγχρόνως και να κατανοήσει την ιστορία του, πάντα με τη βοήθεια του μουσειοπαιδαγωγού ή του εκπαιδευτικού. Το έργο τέχνης γίνεται ένας καθρέφτης της πραγματικότητας και της διαχρονικής και σύγχρονης ιστορικότητας.

Μέσα στο μουσείο γενικά, και στο μουσείο τέχνης ειδικά, συγκεντρώνονται όλα τα “θαύματα του κόσμου”, “θαύματα” που μορφώνουν το παιδί - επισκέπτη, το κάνουν να παρατηρεί, να συγκινείται, και να ευαισθητοποιείται μπροστά στα εκθέματα, να αναπτύσσει και να καλλιεργεί αυτό που σήμερα ονομάζουμε “αισθητική αγωγή” και “αισθητική καλλιέργεια”. Βασικός ρόλος του μουσείου τέχνης είναι η παρουσίαση της τέχνης και η αποδοχή και ενσωμάτωσή της στην πραγματική, καθημερινή ζωή μέσω της διαμόρφωσης της αισθητικής αντίληψης των επισκεπτών.

Η Καλούρη - Αντωνοπούλου (1999, σελ. 231) επισημαίνει πως η τέχνη στο μουσείο δεν προσφέρει μόνο την αισθητική απόλαυση και την ανάπτυξη της αισθητικής αντίληψης, αλλά καλλιεργεί την ευαισθησία του ατόμου, το διευκολύνει, το καθοδηγεί και το μαθαίνει όχι μόνο να “κοιτάζει αλλά και να βλέπει, όχι μόνο να ακούει αλλά και να στοχάζεται”. Για παράδειγμα, ένας ζωγραφικός πίνακας σε ακουαρέλα μας βοηθά να καταλάβουμε όχι μόνο την τέχνη της ακουαρέλας, αλλά και να γνωρίσουμε την αρχιτεκτονική, την ενδυμασία, την ιστορία του τόπου και του χρόνου που αποτυπώνει και εκφράζει.

Όλοι γνωρίζουμε πως το έργο τέχνης είναι μια εικόνα, άλλοτε εύκολη κι άλλοτε δύσκολη στην ερμηνεία της. Μία εικόνα με κρυμμένες προσδοκίες, σκέψεις, όνειρα και ελπίδες και από την πλευρά του δημιουργού και από την πλευρά του θεατή - παρατηρητή. Άλλωστε, “κατανοώ την τέχνη σημαίνει κατανοώ την αντίληψη των άλλων για τον κόσμο, αλλά και το μήνυμα που στέλνουν σε εμένα” (Καλούρη - Αντωνοπούλου, 1999, σελ. 231).

Το μουσείο, λοιπόν, ως παράγοντας μόρφωσης και καλλιέργειας και ως πολιτιστικό μέσο ανάπτυξης προσφέρει τα εξής: α) διάθεση, συντήρηση και έκθεση των έργων του πολιτισμού στο πλατύ κοινό, β) πολύπλευρη χρήση για την αισθητική ανάπτυξη των επισκεπτών, γ) χρήση τους για έμπνευση νέων δημιουργιών, δ) ενίσχυση και εμπλουτισμό της σχολικής διδασκαλίας, ε) προσφορά ιστορικής συνείδησης στους μαθητές φέρνοντας τους σε άμεση επαφή με αυθεντικές πηγές και αληθινά ντοκουμέντα, στ) γνώση και επεξεργασία της τέχνης, της ιστορίας, της τεχνολογίας και του περιβάλλοντος μέσα από κάθε έκθεμά του.

Η σύγχρονη μουσειολογική αντίληψη θέλει το μουσείο ένα χώρο ανοικτό στο κοινό, κάθε ηλικίας, κάθε κοινωνικο-οικονομικής τάξης, κάθε κοινωνικής προέλευσης και κάθε κουλτούρας, ώστε να επιτύχει τον πλήρη εκδημοκρατισμό του κι αυτό το επιτυγχάνει ακόμη καλύτερα με το άνοιγμά του στο παιδικό κοινό. Το παιδί, έτσι, μπορεί να γίνει ο διαμεσολαβητής στην επαφή της οικογένειας και της ευρύτερης κοινότητας με τη γνώση, την κουλτούρα, τον πολιτισμό, τις επιστήμες και τη φύση.

1.3. Εμπύκωση και Εμπυχωτές στα Μουσεία.

Το μουσείο είναι ένας χώρος τέχνης, δημιουργίας και πολιτισμού, ένας χώρος που καλλιεργεί την αισθητική παιδεία έξω από τα καθιερωμένα σχολικά πρότυπα. Το κοινό ερχόμενο σε επαφή με τα εκθέματα, κλασικά ή μοντέρνα, δεν είναι πάντα σε θέση να τα γνωρίσει, αληθινά, σε όλες τους τις διαστάσεις, για το λόγο αυτό είναι απαραίτητος ο διαμεσολαβητής, ο ερμηνευτής, ο εμπυχωτής (animateur), ο μουσειο-παιδαγωγός που θα μεσολαβήσει μεταξύ επισκεπτών - εκθεμάτων και θα κάνει την επίσκεψη πιο δημιουργική και πιο γόνιμη. Ο εμπυχωτής (anima = ψυχή) καλείται να δώσει ψυχή, κίνηση, ενέργεια σε κάθε έκθεμα ενός μουσείου (ζωγραφικό πίνακα, γλυπτό, παραδοσιακή φορεσιά, αρχιτεκτόνημα κ.λπ.), ώστε να γίνει προσιπτό στον καθένα, ιδιαίτερα στα παιδιά. Ο ρόλος του είναι να μαθαίνει το κοινό “να κοιτάζει”, “να διαβάζει”, να κατανοεί, να επικοινωνεί και να γεύεται τα μυστήρια του πολιτισμού μας (Καλούρη – Αντωνοπούλου, 1999).

Η σύγχρονη ειδικότητα των εμπυχωτών \ μουσειοπαιδαγωγών έχει ως

αντικείμενο την προετοιμασία, την οργάνωση και την εκτέλεση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο μουσείο, όπως και τη φροντίδα της τάξης των εκθεμάτων, της αρτιότητας των αντικειμένων και της επάρκειας των αναλώσιμων υλικών (Ντολιοπούλου, 1999).

Όσον αφορά στην επίσκεψη των παιδιών στο μουσείο, ο εμπνυχωτής στοχεύει στην ευαισθητοποίησή τους απέναντι στο κάθε έκθεμα και στη γόνιμη και δημιουργική θέασή του. Για το λόγο αυτό εφόδιά του πρέπει να είναι οι βασικές γνώσεις της παιδαγωγικής, της ψυχολογίας, της ιστορίας της τέχνης και αρκετή καλλιτεχνική διάθεση για να μετατρέψει, μπροστά στα παιδικά μάτια, το μουσείο σε χώρο παρατήρησης, γνωριμίας με το παρελθόν, καλλιέργειας της φαντασίας και καλλιτεχνικής δημιουργίας. Ο εμπνυχωτής είναι το κατάλληλο άτομο που θα δημιουργήσει υποδομή για μια μόνιμη σχέση μουσείου - παιδιού, αφού θα κάνει την πρώτη του εμπειρία εντυπωσιακή και θα δημιουργήσει το υπόβαθρο για τη συνεχή επαφή του παιδιού με το χώρο του μουσείου. Θα ενθαρρύνει επίσης το παιδί – θεατή, να γνωρίσει το άγνωστο και να μην απογοητευτεί μπροστά σε κάθε “παράξενο” αντικείμενο που δε θα καταλαβαίνει. Χωρίς να επιβάλλει την προσωπική του άποψη, θα προτρέψει το παιδικό κοινό στην ελεύθερη έκφραση και δημιουργία, στο εργαστήριο του μουσείου ή στο σχολείο, για να προεκτείνει αυτό που είδε, που κατάλαβε και που το εντυπωσίασε.

Η μεσολάβηση του εμπνυχωτή τοποθετεί το κάθε έκθεμα στο ιστορικό και κοινωνικό του πλαίσιο, η μεσολάβηση του εκπαιδευτικού συνδέει το έκθεμα με τις παλιές γνώσεις των παιδιών, και η μεσολάβηση των γονιών βοηθάει τη μεταφορά των μουσειακών εμπειριών στην οικογένεια για την εμπέδωσή τους.

Ο ειδικός για τις συλλογές του κάθε μουσείου οφείλει να συνεργάζεται με τον παιδαγωγό κάθε βαθμίδας (π.χ. νηπιαγωγό, δάσκαλο, καθηγητή), ο οποίος γνωρίζει τα ειδικά χαρακτηριστικά και την ψυχολογία της συγκεκριμένης ομάδας παιδιών, ώστε να γίνει καλύτερη η προσέγγιση στα θέματα του μουσείου και να πραγματοποιηθεί το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Με τον τρόπο αυτό θα εξασφαλιστεί η σύνδεση σχολείου - μουσείου, η συνεργασία και η ανταλλαγή απόψεων μεταξύ του ειδικού στην τέχνη και του ειδικού στο παιδί.

Για να επιτευχθούν όμως, όλοι οι προηγούμενοι στόχοι πρέπει να έχει γίνει η κατάλληλη προετοιμασία, ενημέρωση, προεργασία, γνωστική και πρακτική, των μαθητών από τον εκπαιδευτικό στο χώρο της σχολικής τάξης. Η περιέργεια των μαθητών καλό είναι να ενεργοποιηθεί, πληροφορίες να συλλεχθούν και το αντικείμενο της επίσκεψης στο μουσείο να συνδυαστεί με τις γνώσεις που τα παιδιά έχουν ήδη προσλάβει από το σχολείο.

Στη μουσειακή αγωγή προϋπόθεση είναι η δημιουργία κλίματος αλληλοαποδοχής, κατανόησης και εμπιστοσύνης, όπως σε κάθε παιδευτική σχέση, ώστε και από την πλευρά του εκπαιδευτικού (που συνοδεύει την τάξη του) και από την πλευρά του ερμηνευτή να επιτευχθεί η ενίσχυση της εφευρετικότητας, της δημιουργικότητας, της φαντασίας των παιδιών, αλλά και η συγκεκριμενοποίηση των γνώσεών τους με αφετηρία και αφορμή το κάθε έκθεμα. Όλα τα παραπάνω δε σημαίνουν την απόλυτη ελευθερία στην επαφή του παιδιού με το μουσείο, αφού για να προσεγγιστεί το έκθεμα και για να γίνει αντικείμενο θαυμασμού από το παιδί απαιτείται καθοδήγηση και κατάλληλη προετοιμασία.

Στόχος, τελικά, είναι η ευαισθητοποίηση, η ευχαρίστηση, το άνοιγμα της παιδικής ψυχής στα πολιτιστικά αγαθά και στην ανάγκη για γνώση. Βέβαια, πολλά προγράμματα περιορίζονται στην αναφορά της βιογραφίας των καλλιτεχνών και της τεχνοτροπίας της εποχής του δημιουργού και δεν εστιάζουν στην αφύπνιση της παιδικής περιέργειας και του ενδιαφέροντος για τη μάθηση και τον πολιτισμό (Σταματοπούλου, 1998).

Δραστηριότητες νηπίων και προνηπίων μετά από την επίσκεψη στην Εθνική Πινακοθήκη.

Το μουσείο είναι χώρος πολιτιστικής ανάπτυξης και παράγωγας μόρφωσης και αισθητικής καλλιέργειας. Το μουσείο του χθες ήταν απλώς ένας χώρος έκθεσης των αντικειμένων, ενώ το μουσείο του σήμερα προσπαθεί να γίνει χώρος συνάντησης και ανταλλαγής εμπειριών, έρευνας, ανακάλυψης και αποκαλύψεων, όπως επίσης και χώρος προώθησης της αισθητικής ανάπτυξης των επισκεπτών και κυρίως των μαθητών-επισκεπτών.

Η διαδικασία της εμπύκωσης στα μουσεία και ο ρόλος των εμπυχωτών \ μουσειοπαιδαγωγών είναι σημαντικά στοιχεία, αφού υποκινούν τη δημιουργική και γόνιμη θέαση των εκθεμάτων. Οι μουσειοπαιδαγωγοί ευαισθητοποιούν τα παιδιά \ επισκέπτες απέναντι σε όλα τα “θαύματα” της φύσης, της τέχνης, των επιστημών και του πολιτισμού, που εκτίθενται στα μουσεία. Γίνονται, δηλαδή, οι διαμεσολαβητές μεταξύ επισκεπτών –εκθεμάτων για την κατανόηση της θεματολογίας του μουσείου από τους επισκέπτες.

Ερωτήσεις

- Με ποιον τρόπο αποτελεί το μουσείο παράγοντα ανάπτυξης της αισθητικής και καλλιτεχνικής αγωγής;
- Ποια είναι η θέση της τέχνης στα μουσεία; Ποιος είναι ο ρόλος του μουσείου τέχνης;
- Ποιος είναι ο ρόλος των εμπνευστών στα μουσεία;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η επίσκεψη σε μουσείο

2.2. Μουσείο και Παιδί – Μαθητής

Για να εξετάσουμε τις σχέσεις σχολείου - μουσείου πρέπει να προσεγγίσουμε μια ειδική κατηγορία επισκεπτών του μουσείου, τους μαθητές. Οι μαθητές γνωρίζουν το μουσείο είτε με την επίσκεψη του σχολείου στο μουσειακό χώρο, είτε με την παρουσία των μουσειοσκευών στο σχολικό χώρο. Στην πρώτη περίπτωση, αυτό γίνεται με οργανωμένες επισκέψεις με τη συνεργασία των μουσειοπαιδαγωγών του μουσείου ή με επισκέψεις προετοιμασμένες από τον εκπαιδευτικό. Οι μουσειοπαιδαγωγοί διδάσκουν απευθείας τα παιδιά ή παράγουν και διαθέτουν παιδαγωγικό υλικό προς χρήση των μαθητών και των εκπαιδευτικών. Διοργανώνονται εκπαιδευτικά σεμινάρια επιμόρφωσης για τους εκπαιδευτικούς με την ευκαιρία μόνιμων ή περιοδικών εκθέσεων και κάποια μουσεία συνεργαζόμενα με τα σχολεία εκπονούν σχέδια εκπαιδευτικής δράσης (projects).

Οι επισκέψεις των παιδιών στα μουσεία εκπληρώνουν το στόχο της άμεσης επαφής με τα αντικείμενα και το δικαίωμα της ίσης πρόσβασης στην πολιτιστική κληρονομιά και την τέχνη. Για την πραγματοποίηση της δεύτερης περίπτωσης, το μουσείο αναπτύσσει δανειστικές υπηρεσίες, παράγει μουσειοσκευές και οργανώνει μετακινούμενες εκθέσεις.

Το μουσείο, όπως προαναφέρθηκε, μπορεί να αποτελέσει έναν άριστο συνεργάτη και βοηθό του επίσημου σχολικού θεσμού, αφού με το δελεαστικό του περιβάλλον προσφέρει στο παιδί κίνητρα για μάθηση, εμπειρίες και ανακαλύψεις. Τόσο η αίσθηση της ανακάλυψης, όσο και της δημιουργίας, σε συνδυασμό με την αισθητική του μουσείου και τα νέα εποπτικά μέσα που προσφέρονται στο μαθητή, καθιστούν το μουσείο κέντρο ευχάριστης και δημιουργικής μάθησης.

Κύριος στόχος της σχέσης παιδιού /μαθητή - μουσείου είναι η άμεση επαφή όλων των εμπλεκόμενων φορέων (μαθητών, δασκάλων, μουσειο-παιδαγωγών / ερμηνευτών, μουσείου και σχολείου) μεταξύ τους, μέσω, κυρίως, των μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Σύμφωνα με την Άλκηστη (1996), ερευνώντας τους στόχους των προγραμματισμένων επισκέψεων των σχολείων στα μουσεία διαπιστώνουμε πως επιδιώκονται μακροπρόθεσμοι και βραχυπρόθεσμοι στόχοι α) κοινωνικο-συναισθηματικής και β) γνωστικής ανάπτυξης για τους μαθητές.

Όσον αφορά στην πρώτη επιδίωξη παρατηρούμε πως το μουσείο προσφέρει στους μαθητές: α) εξοικείωση με το χώρο του μουσείου, τις προεκτάσεις του και τα δημιουργήματα του πολιτισμού, των επιστημών, της τεχνολογίας αλλά και της φύσης, β) γόνιμη χρήση των αισθήσεων, της συγκίνησης, της περιέργειας, της αυθόρμητης έκφρασης, της δημιουργικής ικανότητας και των ατομικών δεξιοτήτων τους, γ) καλλιέργεια της παρατηρητικότητας, της μνήμης, της φαντασίας, της προσωπικής επιλογής και του συναισθηματικού τους κόσμου, δ) γενικά, τη διεύρυνση της προσωπικότητας τους μέσα από την ανακάλυψη και την ενεργό συμμετοχή στην πολιτιστική διαμόρφωση, την τεχνολογία και τις επιστήμες κ.λπ.

Όσον αφορά στη δεύτερη επιδίωξη, παρατηρούμε πως το μουσείο προσφέρει στους μαθητές: α) ερεθίσματα, γνώση ορολογίας, εμπλουτισμό παραστάσεων, αισθητική καλλιέργεια και διάκριση χωροχρονικών ομοιοτήτων και διαφορών, β) δυνατότητα παρατήρησης, προσέγγισης, κατανόησης των αντικειμένων και γνώση των ιστορικών και κοινωνικοπολιτικών εξελίξεων, που συνδέονται με τα εκθέματα, γ) ενθάρρυνση μετάδοσης των ιδεών και των συναισθημάτων του παιδιού (ζωγραφικά, κινητικά, θεατρικά) μετά την εμπειρία του μουσείου κ.λπ.

Όσον αφορά στους στόχους που θέτουν οι εκπαιδευτικοί για τις επισκέψεις των μαθητών στα μουσεία, αυτοί είναι : α) η πληροφόρηση για τους χώρους παιδείας και πολιτισμού της κοινότητας και η μετάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς σε όλες τις διαστάσεις, β) η διευκόλυνση των μαθητών στη συνειδητοποίηση της διαχρονικότητας της ανθρώπινης δημιουργίας, των φυσικών νόμων, της εξέλιξης της φύσης και της ιστορικής πραγματικότητας, γ) η επαφή με πολυποίκιλες γνώσεις και ευκαιρίες για ανάπτυξη κοινωνικής συμπεριφοράς κ.λπ.

Όσον αφορά στους στόχους των μουσειοπαιδαγωγών, των ερμηνευτών των μουσείων που έχουν σπουδαίο ρόλο να επιτελέσουν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης των σχολείων, αυτοί αναφέρονται, σύμφωνα με την Άλκηστη (1996) και την Καλούρη – Αντωνοπούλου (1999) στις εξής επιδιώξεις: α) στο άνοιγμα και στην επικοινωνία του σχολείου με τον κόσμο, β) στην αισθητική, καλλιτεχνική ή επιστημονική καλλιέργεια των παιδιών, γ) στην ευαισθητοποίηση για τη μορφωτική και πολιτιστική αξία των έργων του παρελθόντος και του παρόντος, δ) στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας των παιδιών στα εργαστήρια των μουσείων μέσω της επαφής τους με την τέχνη και τις επιστήμες και ε) στην πληροφόρηση, στη διαμόρφωση της αισθητικής ευαισθησίας των παιδιών και στην προσφορά ευκαιριών προς αυτά να επινοήσουν και να ταυτιστούν με τον τεχνίτη, εφευρέτη, καλλιτέχνη ή επιστήμονα κ.λπ.

2.2. Προετοιμασία για την επίσκεψη σε Μουσείο:

Προεργασία - Οργάνωση – Προγραμματισμός

Πριν από την επίσκεψη στο χώρο του κάθε μουσείου ο εκπαιδευτικός πρέπει να έχει οργανώσει το πρόγραμμά του και να έχει πραγματοποιήσει τις κατάλληλες προετοιμασίες. Είναι καλό, από την αρχή της σχολικής χρονιάς να έχει επιλέξει τα μουσεία που θα συμπληρώσουν τη διδασκαλία του, να έχει οργανώσει τις επισκέψεις της τάξης του στο καθένα απ' αυτά και να έχει μελετήσει τη σχετική βιβλιογραφία. Οι μουσειακοί εκπαιδευτικοί χώροι είναι σημαντικό να διαθέτουν ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Η επιλογή της καταλληλότητας του μουσείου θα γίνει σύμφωνα: με την ηλικία, το στάδιο ανάπτυξης και το γνωστικό επίπεδο των μαθητών, τη θεματολογία και την ατμόσφαιρα του μουσείου, τα εκπαιδευτικά του προγράμματα και τη διεπιστημονική του ομάδα (π.χ. ερμηνευτές μουσείου, ιστορικούς τέχνης κ.λπ.), τα παιδικά εργαστήρια και τους χώρους παιχνιδιού που διαθέτει, την ασφαλή ξενάγηση και μεταφορά των παιδιών κ.λπ.

Αφού τα μουσεία επιλεγούν από τον εκπαιδευτικό σύμφωνα με τις προηγούμενες προδιαγραφές απαιτείται η επαφή του ίδιου με το χώρο του μουσείου, τους εργαζόμενους -ειδικούς και μη-, το αντικείμενο των εκθέσεών του, τις γωνίες του, το ωράριό του, το κατάστημα του -αν διαθέτει-, το

έντυπο διαφημιστικό υλικό του, τις μουσειοσκευές του κ.λπ. Μαζί με την τάξη του ο εκπαιδευτικός οργανώνει τις ημερομηνίες των επισκέψεων και γράφει στα μουσεία μαζί με τα παιδιά για την επίσκεψή τους, παρουσιάζοντας την τάξη τους (π.χ. με μια φωτογραφία) και κάνοντας γνωστούς τους στόχους της επίσκεψής τους.

Ένα επίσης, καλό βήμα προετοιμασίας είναι η πρόσκληση και επίσκεψη στο χώρο της τάξης, από πριν, του εμψυχωτή / μουσειοπαιδαγωγού του κάθε μουσείου για να ενημερώσει μαζί με τον εκπαιδευτικό τα παιδιά για το υλικό του μουσείου. Άλλη λύση για την ενημέρωση των παιδιών για την επίσκεψη ή για την τελική γνωριμία τους με το μουσείο, όταν πρόκειται για σχολείο της ελληνικής επαρχίας που αδυνατεί να επισκεφθεί το συγκεκριμένο μουσείο, είναι οι μουσειοσκευές. Στη συνέχεια θα παρακολουθήσουμε τα τρία βασικά στάδια δραστηριοτήτων που αφορούν στην:

Α) Προετοιμασία στο χώρο του σχολείου με διάφορες δραστηριότητες σχετικές με το αντικείμενο του μουσείου (στάδιο πριν από την επίσκεψη).

Β) Επίσκεψη στο μουσείο, επιτόπια ξενάγηση, συμμετοχή στο εκπαιδευτικό του πρόγραμμα, εργαστηριακή απασχόληση και έκφραση των παιδιών (**στάδιο επίσκεψης**).

Γ) Επεξεργασία στην τάξη των εμπειριών και των παραστάσεων από την επίσκεψη στο μουσείο και από τις ποικίλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν και προεκτάσεις τους (**στάδιο μετά την επίσκεψη**).

2.3. [Α] Στάδιο πριν από την επίσκεψη:

Προετοιμασία στην τάξη του σχολείου

Ο εκπαιδευτικός συζητά με την τάξη του για την έννοια του μουσείου και την εξέλιξή του μέσα στο χρόνο. Ανάλογα με το χώρο και το περιεχόμενο του μουσείου που πρόκειται να επισκεφτούν ο εκπαιδευτικός προμηθεύει την τάξη του με ανάλογο υλικό (φωτογραφίες, άρθρα εφημερίδων, φυλλάδια, αντικείμενα, αντίγραφα έργων τέχνης κ.λπ.) και κυρίως βιβλία από τη βιβλιοθήκη του σχολείου, την προσωπική του βιβλιοθήκη ή το “Κέντρο Παιδικού και Εφηβικού Βιβλίου”. Αναζητούνται τα στοιχεία που απαιτούνται μέσα απ’ αυτό το υλικό και γίνονται προσπάθειες διασύνδεσης της θεματολογίας του μουσείου με τα διάφορα σχολικά μαθήματα. Η επίσκε-

ψη για παράδειγμα στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας συνδέεται με το μάθημα της Ζωολογίας ή Φυτολογίας / Βοτανολογίας ή Βιολογίας ή Γεωλογίας κ.λπ.

Η παρατήρηση του άμεσου περιβάλλοντος είναι επίσης, σημαντική πριν την επίσκεψη, αφού μπορεί να κάνει τα παιδιά να ενδιαφερθούν ακόμη περισσότερο για το θέμα π.χ. πριν την επίσκεψη στο Πολεμικό Μουσείο επισκεπτόμαστε ένα αεροδρόμιο και παρατηρούμε τα αεροπλάνα στο φυσικό τους χώρο. Εποπτικό υλικό, όπως αντικείμενα, φωτογραφίες, κάρτες, εικόνες, περιοδικά κ.λπ. μπορούν να φέρουν και τα ίδια τα παιδιά και να χρησιμοποιηθούν για “ασκήσεις μνήμης” (π.χ. από ποια μουσεία προέρχονται;) ή για τη δημιουργία ανάγλυφου ή επίπεδου κολάζ (π.χ. πίνακας με τίτλο “το Μουσείο”).

Πολλά γλωσσικά παιχνίδια μπορούν να παιχτούν με την επεξεργασία της λέξης “μουσείο”, τα παράγωγά της (π.χ. μουσείο - μούσες - μουσειολόγος κ.λπ.), τις αντίστοιχες συνώνυμες λέξεις σε άλλες γλώσσες του κόσμου με τη χρήση λεξικών και εγκυκλοπαιδειών. Μπορούμε να παίξουμε σταυρόλεξο ή κρεμάλα ή αναγραμματισμούς ή ακροστικίδες με το όνομα του κάθε μουσείου, όπως και το “παιχνίδι του χαμένου θησαυρού” ψάχνοντας στην τάξη την ταμπέλα με το όνομα του μουσείου, που έχει κρύψει ο εκπαιδευτικός. Μπορούν να δοθούν θέματα, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών, για να ζωγραφίσουν, να διηγηθούν, ή να γράψουν μια ιστορία σχετική με το μουσείο της επικείμενης επίσκεψής τους. Το θέμα μπορεί να είναι αληθινό ή φανταστικό αρκεί να εξάψει τη φαντασία, το λόγο και τη δημιουργικότητα των μαθητών π.χ. α) “Ένας ελέφαντας σε ένα μουσείο”. β) “Το μουσείο των παραμυθιών”. γ) “Μια φορά ήταν ένα παιδί σε ένα μουσείο διαστημοπλοίων”. δ) “Δύο αγάλματα μαλώνουν”. ε) “Ένας πίνακας δραπετεύει από την πινακοθήκη” κ.λπ.

Το υλικό που έχει συγκεντρωθεί μπορεί να αποδοθεί και να εκφραστεί με ποικίλους τρόπους από τους μαθητές, αρκεί να δοθούν οι σωστές κατευθυντήριες γραμμές από τον εκπαιδευτικό, όπως και τα ανάλογα θέματα προς επεξεργασία. Τα παιδιά μπορούν να δημιουργήσουν το ραδιοφωνικό σταθμό του μουσείου και να ανακοινώσουν όλα τα νέα του εκάστοτε μουσείου ή το σταθμό τηλεόρασης (κούτα - οθόνη τηλεόρασης), όπου ο εκφωνητής λέει τις ειδήσεις με το δικό του τρόπο (π.χ. “Χθες, ένα διαστημό-

πλοιο προσγειώθηκε στην οροφή του μουσείου για να κλέψει τους θησαυρούς του και να τους πάει σε άλλους πολιτισμούς ...”). Επίσης μπορούν να κάνουν “υποτιθέμενες” τηλεφωνικές συνδιαλέξεις (π.χ. “Ένα παιδί τηλεφωνεί στο μουσείο, επειδή θέλει να τους χαρίσει το γάτο του”) ή να παίξουν με τις κούκλες, κουκλοθέατρο, μοιράζοντας ρόλους που παρουσιάζουν εκθέματα διαφόρων μουσείων. Όλη η τάξη κάθεται σε έναν άνετο χώρο και πραγματοποιεί ρυθμικές δραστηριότητες χτυπώντας τα χέρια ή τα πόδια ή διάφορα κρουστά ή αυτοσχέδια όργανα της τάξης, τις συλλαβές μιας λέξης ή μια πρόταση σχετικά με ένα μουσείο (π.χ. Κυ-κλα-δί-τι-κος, ει-δώ-λι-ο, κ.λπ.). Έτσι μπορεί να δημιουργηθεί μια ορχήστρα με μαέστρο κάθε φορά ένα διαφορετικό παιδί. Επίσης, χωρίζουμε σε ομάδες τα παιδιά και τους δίνουμε λέξεις για να φτιάξουν ένα ποίημα π.χ. ακουαρέλα, μανιβέλα, πινακοθήκη, σκευοθήκη κ.λπ. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ωθήσει τα παιδιά σε νέες δραστηριότητες αφού τους προβάλλει κάποιες διαφάνειες (slides) ή τους δείξει μια βιντεοταινία ή κάρτες και ενημερωτικά φυλλάδια από το εκάστοτε μουσείο ή τέλος, τους παρουσιάσει τη μουσειοσκευή ή μουσειοβαλίτσα που έχει δανειστεί από το μουσείο. Τέτοιες δραστηριότητες είναι:

- **Θεατρικό παιχνίδι :** Γυρίζουμε πίσω το ρολόι του χρόνου και βρισκόμαστε στην Αρχαία Αθήνα ή στο Βυζάντιο (αυτοσχεδιασμός) ή επιλέγουμε μια σκηνή από τη Ζωφόρο του Παρθενώνα και την παρουσιάζουμε σε ακινησία (θεματικά στιγμιότυπα) ή επιλέγουμε ένα άγαλμα ή έναν πίνακα ζωγραφικής και ακολουθούμε την κίνησή των πρωταγωνιστών με τα σώματά μας (μίμηση) κ.λπ.
- **Ζωγραφική :** Τα παιδιά διαλέγουν κάτι που τους ενδιαφέρει από την εικόνα που βλέπουν και το ζωγραφίζουν. Αν είναι για παράδειγμα να επισκεφθούν το Νομισματικό Μουσείο μπορούν να ζωγραφίσουν στο ίδιο χαρτί ένα χαρτονόμισμα των αρχών του αιώνα κι ένα σημερινό ή το καινούργιο “ευρώ”.
- **Χειροτεχνικές κατασκευές:** Τα παιδιά μπορούν να δημιουργήσουν με πλαστελίνη ή πηλό αρχαιοελληνικά κοσμήματα (π.χ. Μυκηναϊκά ή Μινωικά). Με άχρηστο επίσης υλικό (χαρτόκουτα ή κουτιά αναψυκτικών) μπορούν να κατασκευάσουν έναν αρχαίο ναό. Ακόμα χρησιμοποιώντας ένα άσπρο σεντόνι, χρώματα και ραπτικά είδη μπορούν να φτιάξουν ένα χιτώνα ή ένα μανδύα.

Κατασκευές παιδιών (4-6 ετών) μετά από την επίσκεψη
στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας.

- **Πειράματα :** Μαζί με τα παιδιά μπορούμε να μαγειρέψουμε ένα φαγητό ή ένα γλυκό, που άρεσε στους Αρχαίους Έλληνες. Μπορούμε επίσης να φτιάξουμε κρασί (μετά από επίσκεψη σε αμπελώνα) ή λάδι (επεξεργαζόμενοι ελιές) και να δοκιμάσουμε τα αποτελέσματα των πειραματισμών μας.
- **Τραγούδια και μουσικορυθμικά παιχνίδια :** Τα παιδιά ακούν κλασική, μοντέρνα ή παραδοσιακή μουσική και τη συνδυάζουν με τη θεματολογία του κάθε μουσείου που γνωρίζουν. Μπορούν ακόμα να αποδώσουν ρυθμικά ή με αυτοσχέδια μουσικά όργανα και με τη φωνή τους τις εικόνες που βλέπουν ή τα ταξίδια που φαντάζονται (στο παρελθόν, στο παρόν και το μέλλον), π.χ. Τσαφ, τσουφ, τσαφ, τσουφ ,το τρένο περνά, περνά και γελά...κ.λπ., ή Το μικρό θεό τον Άρη θα τον πάμε στο φεγγάρι να διαλέξει ένα αστέρι να το πιάσει από το χέρι... κ.λπ.
- **Κάρτες, βιβλία, άλμπουμ ή ημερολόγια :** Τα παιδιά μπορούν να φιλοτεχνήσουν αυτά τα αντικείμενα ανάλογα με την ηλικία τους. Εκεί μπορούν να ζωγραφίσουν, να καταγράψουν καθημερινές συνήθειες κάθε εποχής, να αναπαραστήσουν επαγγέλματα, αθλητικές διοργανώσεις (π.χ. Ολυμπιακοί Αγώνες), ιστορικές μάχες, εντυπωσιακές ανακαλύψεις και εφευρέσεις, όπως και ζώα (π.χ. δεινόσαυροι) και πολιτισμούς που έχουν εκλείψει. Μπορούν επίσης, να φτιάξουν κάρτες και να σημειώσουν τους τόπους που έγιναν οι μεγάλες μάχες της Ελληνικής Επανάστασης (Μουσείο Μπενάκη), τους τόπους που αναπτύχθηκε ο Μυκηναικός πολιτισμός (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο), τα νησιά που περνά ένα πλοίο της γραμμής των Κυκλάδων (Ναυτικό Μουσείο) κ.λπ.

Μετά απ' όλες αυτές τις δραστηριότητες και το συγκεντρωμένο υλικό μπορεί να διαμορφωθεί στην τάξη η **“γωνιά του μουσείου”**, όπου θα τοποθετηθούν όλα τα αντικείμενα, όλες οι καταγραφές που θα εμπλουτίζονται συνεχώς και θα γίνουν αναπόσπαστο κομμάτι της τάξης. Τα αντικείμενα και οι κατασκευές θα καταγραφούν, θα ομαδοποιηθούν, θα χρονολογηθούν, και θα γίνουν ο μικρός θησαυρός της τάξης .

Μετά από αυτήν την προετοιμασία τα παιδιά μπορούν να επισκεφθούν το αληθινό μουσείο και να απολαύσουν τις ωφέλειές του. Ο εκπαιδευτικός σ' αυτό το τελικό στάδιο μέσα από μια διήγηση, ένα παραμύθι, μια ιστορία

προετοιμάζει τα παιδιά να σεβαστούν το μουσείο. Δίνει οδηγίες για την κίνησή τους στο χώρο και τη συμπεριφορά τους απέναντι σ' αυτή την πνευματική περιουσία, ώστε όταν τα παιδιά βρεθούν εκεί, να δείξουν την απαιτούμενη προσοχή και ευαισθησία.

2.4. [B] Στάδιο Επίσκεψης στο Μουσείο:

Επίσκεψη - Ξενάγηση – Αναζήτηση

Όπως γνωρίζουμε ο στόχος του κάθε μουσείου, ως χώρου μόρφωσης, αγωγής, ψυχαγωγίας και κατανόησης της εθνικής και παγκόσμιας πολιτιστικής πορείας, δεν είναι να προσφέρει μια ευκαιριακή μορφωτική και ψυχαγωγική δραστηριότητα, αλλά να δώσει κίνητρα για συνεχή δημιουργική ενασχόληση. Για το λόγο αυτό η πρώτη επίσκεψη πρέπει να χαρακτηρίζεται από ζεστή και φιλική προσέγγιση, αποδοχή της εκφραστικότητας και του αυθορμητισμού του παιδιού μπροστά στα εκθέματα και ενθάρρυνση της επικοινωνίας του παιδιού με το μουσείο. Ο εκπαιδευτικός της τάξης και οι εμψυχωτές του μουσείου, κατάλληλα προετοιμασμένοι, βοηθούν το παιδί όχι μόνο να γνωρίσει, αλλά να “εξερευνήσει” τα εκθέματα, να οικειοποιηθεί το χώρο, να ξεναγηθεί και να ικανοποιήσει τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά του.

Στα παιδιά, κυρίως της προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας, όπως, έχει ήδη αναφερθεί, πρέπει να γίνει προετοιμασία ώστε να έχουν την κατάλληλη συμπεριφορά στο χώρο του μουσείου. Μέσα από το δημιουργικό παιχνίδι τα παιδιά γνωρίζουν πληροφορίες για τις κατασκευές των έργων, τη χρήση τους, τις συνθήκες συντήρησης τους στο μουσείο, γνώσεις που θα αξιοποιήσουν στη συνέχεια στο σχολικό περιβάλλον και στη ζωή τους. Τα μικρά παιδιά (νηπιαγωγείου και δημοτικού) ξεναγούνται ανά μεγάλες ομάδες, ενώ για τους εφήβους ενδείκνυνται οι μικρές φιλικές ομάδες (παρέες) για να παρατηρήσουν, να σχολιάσουν και να ζητήσουν τη βοήθεια του εμψυχωτή, εάν χρειασθεί. Η επίσκεψη μπορεί να αφορά σε μέρος κι όχι στο σύνολο των εκθεμάτων και να επαναληφθεί αργότερα και στα υπόλοιπα μέρη, ώστε να μην ξεπερνά τη μία ώρα και να ελαχιστοποιείται η πιθανότητα κούρασης των παιδιών. Πρέπει επίσης, να εξασφαλίζεται η άνεση (άνετοι χώροι, ρούχα, υποδήματα) και η ασφάλεια των παιδιών κατά

τη μεταφορά και την ξενάγηση καθώς και στο εργαστήριο του μουσείου και το απαραίτητο υλικό για να πειραματιστούν, να παίξουν, να ζωγραφίσουν και να κατασκευάσουν τα παιδιά τις μουσειακές τους εμπειρίες.

Η επίσκεψη / ξενάγηση συνήθως αναφέρεται σε ιστορικές γνώσεις (χρονολογίες, πληροφορίες), σε τεχνικές κατασκευής (ενός ναού, ενός πίνακα, ενός εργαλείου, μιας μηχανής κ.λπ.), σε συλλογικές συζητήσεις και κριτικές στα εκθέματα του μουσείου.

Ο μαθητής μπορεί να βοηθηθεί αρκετά όταν το λεξιλόγιο της ξενάγησης είναι προσαρμοσμένο στο επίπεδό του και όταν υπάρχουν κατάλογοι, αφίσες και υλικό, που θα αποτελέσουν το σημείο έναρξης, αλλά και κατάληξης της επίσκεψης.

Είναι απαραίτητο να μάθει πως κάθε πίνακας, κάθε μουσική, κάθε ποίημα, κάθε γλυπτό, κάθε κατασκευή κ.λπ. “μιλάνε” τη δική τους γλώσσα, εκπέμπουν το δικό τους μήνυμα, που ο καθένας μας αποκωδικοποιεί διαφορετικά. Έτσι, για άλλους έχει αξία η ζωή και το έργο ενός καλλιτέχνη, ενώ για άλλους, κυρίως για τα παιδιά, τα ευχάριστα συναισθήματα που νιώθουν μπροστά σε έναν πίνακα π.χ. του Van Gogh.

Στόχος της κάθε ξενάγησης / επίσκεψης δεν είναι η παθητική παρακολούθηση από τα παιδιά, αλλά η παρατήρηση, η αναζήτηση και η έκφραση. Ο εμπυκωτής - ξεναγός στοχεύει στο να προκαλέσει ερωτήσεις, να δραστηριοποιήσει το πνεύμα, να ανοίξει νέους ορίζοντες, να υποκινήσει τη φαντασία και το άνοιγμα όλων των αισθητηρίων των παιδιών.

Η προσέγγιση των εκθεμάτων αρχίζει με την αντικειμενική παρατήρηση π.χ. “τι βλέπουμε και πώς είναι φτιαγμένο;”, “πού βρίσκονται τα αντικείμενα και πώς συνδέονται μεταξύ τους;” κ.λπ. και συνεχίζει με την υποκειμενική παρατήρηση π.χ. “διηγούμαι”, “ζωγραφίζω”, “παίζω αυτό που φαντάζομαι πως βλέπω” κ.λπ.

Τα παιδιά του νηπιαγωγείου χρειάζονται ιδιαίτερη υποκίνηση για να εκφραστούν αντικειμενικά και υποκειμενικά και αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από τις ερωτήσεις του παιδαγωγού ή του εμπυκωτή (π.χ. “τι παρατηρείς;”, “ποιο χρώμα προτιμάς;”, “αισθάνεσαι όμορφα ή άσχημα;”, “νομίζεις ότι κάνει κρύο ή ζέστη;” κ.λπ.).

Ο ίδιος ο εκπαιδευτικός ανεξάρτητα από το αν διαθέτει ή όχι το μουσείο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και εργαστήριο μπορεί να πραγματοποιήσει κάποιες δραστηριότητες με τους μαθητές του, που θα αποτελέσουν και το

σημείο εκκίνησης για τη μάθηση στο μουσείο:

1) **Συζήτηση** με τα παιδιά για να εκμαιεύσει ιδέες, συνειρμούς και κρίσεις. 2) **Παιχνίδια – Αινίγματα** π.χ. “ποια θεά της Αρχαίας Ελλάδας είχε για σύμβολό της την κουκουβάγια και φορούσε πανοπλία; Δείξτε το άγαλμά της.”. 3) **Μιμητικές ασκήσεις** π.χ. παριστάνω ένα άγαλμα (π.χ. “τον Ερμή”, του Πραξιτέλη), μιμούμαι τις κινήσεις του. Ποιος μπορεί να το ανακαλύψει; Τα παιδιά, επίσης, με μιμητικούς σχηματισμούς με τα σώματά τους παρουσιάζουν το αέτωμα ενός ναού ή το περιεχόμενο ενός ζωγραφικού πίνακα. 4) **Ασκήσεις βλέμματος και συγκέντρωσης** π.χ. τα παιδιά “μαγνητοσκοπούν” τα αντικείμενα. 5) **Ψυχοκινητικές ασκήσεις** π.χ. τα παιδιά κλείνουν τα μάτια και φαντάζονται τα σχήματα των αντικειμένων. 6) **Γινόμεστε καλλιτέχνες** π.χ. τα παιδιά γίνονται γλύπτες, φωτογράφοι, ζωγράφοι, ξαπλωμένα στο πάτωμα και δημιουργούν με τα υλικά που διαθέτουν, ανάλογα με το τι βλέπουν και τι αισθάνονται. 7) **Ασκήσεις σιωπής και φαντασίας** π.χ. τα παιδιά φαντάζονται το διάλογο με ένα αρχαίο αντικείμενο. 8) **Παιχνίδια με κάρτες** π.χ. τα παιδιά συνδυάζουν το περιεχόμενο μιας κάρτας με το ανάλογο έκθεμα. 9) **Παιχνίδια λαβυρίνθου και κρυμμένου θησαυρού** π.χ. τα παιδιά περνούν από διάφορα αντικείμενα- σταθμούς μέχρι να βρουν το αντικείμενο που έχει οριστεί.

Οι δραστηριότητες με τις οποίες μπορούν να ασχοληθούν τα παιδιά κατά τη διάρκεια της ξενάγησης - επίσκεψης σε ένα μουσείο, μπορούν να είναι ποικιλόμορφες ανάλογα με την πρωτοτυπία των ιδεών του εκπαιδευτικού. Στην επίσκεψή τους για παράδειγμα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο μπορούν να φτιάξουν αγγεία, να σχεδιάσουν ένα μαϊνάνδρο ή να φτιάξει το καθένα τη δική του μάσκα κ.λπ. Στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Αγοράς, στο Μουσείο της Στοάς του Απάλου και σε άλλους αρχαιολογικούς χώρους αλλά και χώρους τέχνης και επιστημών οι εκπαιδευτικοί βοηθούμενοι από τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων προσπαθούν να συνδυάσουν τη γνώση με το παιχνίδι και την εξερεύνηση με τη διασκέδαση και τη μάθηση.

Χειροτεχνικές δραστηριότητες προνηπίων μετά από την επίσκεψη στο Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.

2.5. [Γ] Στάδιο μετά την επίσκεψη στο Μουσείο:

Επεξεργασία των εμπειριών στην τάξη – Προεκτάσεις

Ο στόχος του σταδίου της επεξεργασίας των εμπειριών στην τάξη, σύμφωνα με την Άλκηστη (1996), είναι όλα τα ερεθίσματα, οι παραστάσεις, και οι εμπειρίες που έχουν αποκομίσει τα παιδιά από την προετοιμασία και την επίσκεψη στο μουσείο να ολοκληρωθούν, να συνδεθούν μεταξύ τους και να εκφραστούν. Ο εκπαιδευτικός, εδώ, κάνει μια σύντομη επανάληψη, όσων έχουν αναφερθεί και παρατηρηθεί και συμπληρώνει ελλείψεις που έχει επισημάνει και πράγματα που δεν είχε προλάβει προηγουμένως να πει. Έτσι, πολλές από τις προηγούμενες δραστηριότητες μπορούν να ενταχθούν στην επεξεργασία, όπως και διάφορες νέες δραστηριότητες. Συγκεκριμένα:

- **Συζήτηση** με τα παιδιά μετά από προβολή video ή επεξεργασία φωτογραφιών ή εποπτικού υλικού του μουσείου για τις κοινές αλλά και ατομικές τους εμπειρίες.
- **Χειροτεχνικές Κατασκευές και Μακέτες.** Με άχρηστο υλικό (π.χ. υφάσματα, σπιρτόκουτα, κουτιά από αναψυκτικά, κονσέρβες, τρόφιμα κ.λπ.) και υλικά κατασκευών τα παιδιά μπορούν να δημιουργήσουν π.χ. ένα σιδηροδρομικό σταθμό με το τρένο στις ράγες (μετά την επίσκεψη στο Μουσείο Σιδηροδρόμων), ένα δεινόσαυρο ή μια φάλαινα (μετά από την επίσκεψη στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας), ένα εργοστάσιο παραγωγής σοκολάτας (μετά από την επίσκεψη στο Ελληνικό Παιδικό Μουσείο) κ.λπ.
- **Πλαστική** με αυθεντικό πηλό, πλαστικοποιημένο πηλό, πλαστελίνη ή papier machie. Τα παιδιά μπορούν να πλάσουν με τη βοήθειά μας μικρά κυκλαδίτικα ειδώλια, μικρά αγγεία, πανοπλίες, βέλη, κοσμήματα, πιάτα, σπάνια ζώα, ψάρια, φυτά, πλοία, τρένα, αεροπλάνα κ.λπ.
- **Κουκλοθέατρο και θέατρο σκιών.** Με απλά υλικά τα παιδιά μπορούν να κατασκευάσουν γαντόκουκλες, κούκλες marotte και να κόψουν φιγούρες ανθρώπων, ζώων, αντικειμένων όλα σχετικά με το θέμα ενός μουσείου ή με ένα φανταστικό θέμα που έχουν επιλέξει κι έχει σχέση με τα εκθέματα κάποιου μουσείου. Τα παιδιά μπορούν να αυτοσχεδιάσουν ή να γράψουν ένα έργο, να μοιράσουν ρόλους και να το παίξουν.

- **Διηγήσεις, παραμύθια και ποιήματα.**

Επιλέγουμε θέματα με τα παιδιά και δημιουργούμε ιστορίες και ποιήματα με περιεχόμενο άλλοτε αστείο, άλλοτε λυπημένο, άλλοτε θυμωμένο, άλλοτε χαρούμενο, όπως “Το χταπόδι με τα δέκα πλοκάμια.”, “Ο κούρος και η κόρη πήγαν να κουρευτούν” κ.ά.

- **Δραματοποίηση**

Τα παιδιά μπορούν να συζητήσουν για το περιεχόμενο ενός ζωγραφικού πίνακα που τα εντυπώσισε. Μπορούν επίσης να τον τοποθετήσουν στο χώρο και το χρόνο, να μιλήσουν για τη συμπεριφορά, τα αισθήματα, τις αντιδράσεις, τα επαγγέλματα κ.λπ. των προσώπων αυτού του πίνακα και να δραματοποιήσουν αυτό που απεικονίζει, δίνοντάς του τις δικές τους προεκτάσεις.

Γενικά μετά από την επίσκεψη σ’ ένα μουσείο μπορούν να αναπτυχθούν δημιουργικές δραστηριότητες, οι οποίες μπορούν να συνδεθούν με αυτές τις επισκέψεις ή οποιαδήποτε εκπαιδευτική εκδρομή των παιδιών. Για παράδειγμα, τα παιδιά μαζί με τη βοήθεια των παιδαγωγών τους μπορούν να δημιουργήσουν μια εφημερίδα με ποικίλο υλικό (άρθρα, διαφημίσεις, ειδήσεις, ιστορίες, συνεντεύξεις, εικόνες, γράμματα, γελοιογραφίες κ.λπ.) που θα σχετίζονται με όλες τους τις επισκέψεις και όλα τα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα και εργαστήρια στα οποία συμμετείχαν. Μπορούν επίσης, να φτιάξουν λευκώματα (ατομικά ή ομαδικά), εικονογραφημένες ιστορίες, ευχετήριες κάρτες, αλλά και να οργανώσουν εκθέσεις ζωγραφικής, φωτογραφίας, χειροτεχνικών κατασκευών, που εμπνεύστηκαν από την επαφή τους με τα μουσειακά εκθέματα.

Στο τέλος της χρονιάς μπορούν να διοργανώσουν ένα παζάρι, μια γιορτή, ένα χοροθέατρο που θα παρουσιάσουν στα υπόλοιπα παιδιά του σχολείου, αλλά και στους γονείς τους, όλα όσα εμπνεύστηκαν από τις εκπαιδευτικές τους επισκέψεις στο/α μουσείο/α.

2.6. Μουσείοβαλίτσα \ Μουσειοσκευή. Θετικές και Αρνητικές πλευρές

Οι μουσείοβαλίτσες ή αλλιώς μουσειοσκευές είναι “εκπαιδευτικά κουτιά”, δηλαδή ένας τύπος εκπαιδευτικού προγράμματος, που σκοπό έχουν

να φέρουν το μουσείο που τις διαθέτει στο σχολείο ή σε οποιοδήποτε άλλο χώρο φιλοξενούνται ομάδες παιδιών. Είναι σχεδιασμένες σύμφωνα με τις βασικές αρχές και τους στόχους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του κάθε μουσείου. Καλύπτουν διάφορα θέματα και περιέχουν ποικιλία δραστηριοτήτων. Αυτό το εκπαιδευτικό δανειστικό υλικό είναι ιδιαίτερα χρήσιμο να παρουσιαστεί στα παιδιά κατά την προετοιμασία της επίσκεψης στο μουσείο ή στην καθεαυτή παρουσίαση του μουσειακού υλικού στα παιδιά, όταν πρόκειται για επαρχία, όπου δεν υπάρχει άμεση πρόσβαση στο μουσειακό χώρο. Οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν κι αυτή την υπηρεσία όποιου μουσείου τη διαθέτει, ενοικιάζοντας τη μουσειοσκευή για μία ή δύο, συνήθως, εβδομάδες.

Οι μουσειοσκευές - μουσειοβαλίτσες περιέχουν υλικό ανάλογο της ηλικίας των παιδιών, των ενδιαφερόντων, των γνώσεων και των αναγκών τους. Μεταφέρονται στο χώρο της τάξης και παρουσιάζονται στα παιδιά ως σύνολο ή ανά ενότητες. Συνήθως, οι μουσειοβαλίτσες, που αποτελούν πράγματι βαλίτσες με ποικιλία αντικειμένων και θεμάτων που αφορούν στο περιεχόμενο του κάθε μουσείου, περιλαμβάνουν αντιπροσωπευτικά αντικείμενα από τις συλλογές του μουσείου, οπτικοακουστικό υλικό, ενημερωτικά έντυπα, πηλίνα αντικείμενα σε μικρογραφία, εκπαιδευτικά φυλλάδια και προτάσεις για δημιουργική εργασία στην τάξη, επιτραπέζια παιχνίδια, αφίσες κ.λπ.

Το **θετικό στοιχείο** των φορητών εκπαιδευτικών μουσειοσκευών είναι το ότι διευκολύνουν την επαφή και τη συνεργασία του μουσείου με τα σχολεία. Το μουσείο “επισκέπεται” τον οικείο προς τα παιδιά χώρο του σχολείου με το υλικό του, που αρκετές φορές συνοδεύεται από τους εκπαιδευτικούς του μουσείου (μουσειοπαιδαγωγούς) για να εφαρμοστούν καλύτερα οι προγραμματισμένες δραστηριότητες στα σχολεία. Έτσι, οι μαθητές παρατηρούν, επεξεργάζονται, γνωρίζουν, κρίνουν, προσεγγίζουν τα γνωστικά τους αντικείμενα καλύτερα, με τη συμπληρωματική βοήθεια της μουσειοβαλίτσας. Ευαισθητοποιούνται απέναντι στην αξία της τέχνης, της ιστορίας, της εθνικής μας κληρονομιάς, των επιστημών, του φυσικού περιβάλλοντος κ.ο.κ., αποκτούν μια ευρύτερη αισθητική ματιά και αντίληψη του χώρου που ζουν, αλλά και του ίδιου του μουσείου, που παύει να αποτελεί ένα συντηρητικό, βαρετό και ξεπερασμένο χώρο.

Από τη μεριά του το μουσείο, μέσω της μουσειοβαλίτσας / μουσειοσκευής, επιτυγχάνει τη δημιουργική πλαισίωση των σχολικών μαθημάτων, διευρύνει το κοινό του, συμβάλλει στη διαμόρφωση της ταυτότητας των νέων και επανεντάσσει το σχολείο στον πολιτισμό παρουσιάζοντας στο μαθητικό κοινό τις συλλογές του. Έτσι, γίνεται κτήμα όλων των μαθητών από οποιοδήποτε κοινωνικό-οικονομικό-πολιτιστικό περιβάλλον κι αν προέρχονται, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε προηγούμενη εμπειρία κι αν είχαν με την τέχνη, τις επιστήμες, τον πολιτισμό κ.λπ.

Το **αρνητικό στοιχείο** της χρήσης της μουσειοβαλίτσας έγκειται στο ότι πολλοί εκπαιδευτικοί και σχολεία την χρησιμοποιούν ως το μοναδικό τρόπο γνωριμίας με το μουσείο ακόμη και αν υπάρχει η δυνατότητα της επίσκεψης στο “αληθινό” μουσείο αυτή δεν πραγματοποιείται ποτέ. Γενικά θα λέγαμε ότι η μουσειοβαλίτσα θα έπρεπε να χρησιμοποιείται ως “προάγγελος”, ως δραστηριότητα προεργασίας, πριν την επίσκεψη, ειδικά, για τα σχολεία που στεγάζονται στον τόπο που βρίσκεται το μουσείο και μόνο για τα απομακρυσμένα σχολεία (π.χ. της επαρχίας) θα μπορούσε να θεωρηθεί ως δείγμα μιας πραγματικής “μουσειακής αγωγής” λόγω της μη εύκολης προσβασιμότητας στο χώρο του μουσείου.

“Ένα πρόγραμμα μουσειακής αγωγής ολοκληρώνεται με την επίσκεψη των παιδιών σ’ ένα συγκεκριμένο μουσείο, ανάλογα με το θέμα που έχουν επεξεργαστεί στην τάξη.

Ο παιδαγωγός προετοιμάζει την επίσκεψη στο μουσείο με τρόπο, ώστε να συμπληρώνει το εκπαιδευτικό του πρόγραμμα και τη διδασκαλία στην τάξη. Συζητά με τα παιδιά, οργανώνει δραστηριότητες και γωνιές, δραστηριοποιεί τη φαντασία και τα συναισθήματά τους πριν, κατά τη διάρκεια και μετά από την ξενάγηση \ επίσκεψη σ’ ένα μουσείο.

Ερωτήσεις

1. Πώς θα οργανώνετε την επίσκεψη σε ένα μουσείο;
2. Τι συμβαίνει κατά τη διάρκεια της επίσκεψης σ' ένα μουσείο; Ποιες δραστηριότητες μπορούν να οργανωθούν;
3. Μετά την πραγματοποίηση της επίσκεψης στο μουσείο, ποιες δραστηριότητες και προεκτάσεις μπορούν να πραγματοποιηθούν;
4. Τι γνωρίζετε για τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία της χρήσης της μουσειοβαλίστας σε σχέση με την επίσκεψη σε Μουσείο;
5. Ποια είναι η προσωπική σας γνώμη για τη χρήση της μουσειοβαλίστας;

Προτεινόμενες εργασίες και δραστηριότητες.

- Οι μαθητές\τριες να επιλέξουν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα ενός μουσείου και να το παρουσιάσουν στην τάξη.
- Να δανειστούν μια μουσειοσκευή \ μουσειοβαλίτσα και να την παρουσιάσουν στην τάξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλκπσις, (1996), *Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι κι Αγγεία*, Β' έκδοση, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Ζαφειράκου, Αίγλη, (επιμ.), (2000), *Μουσεία και Σχολεία, Διάλογος και Συνεργασίες, Αναπαραστάσεις και Πρακτικές*, Αθήνα, Τυπηθήτω, Γιώργος Δαρδανός και Σια ΕΠΕ.
- Καλούρη - Αντωνοπούλου Ράνυ και Κάσσαρης Χρήστος, (1988), *Το μουσείο μέσο τέχνης και αγωγής*, Αθήνα, Καστανιώτης.
- Καλούρη - Αντωνοπούλου, Ράνυ, (1999), *Αισθητική Αγωγή*, Αθήνα, Ελλην.
- Καλούρη - Αντωνοπούλου, Ουρανία, (1985), *Αισθητική αγωγή του παιδιού. Μορφές αισθητικής δημιουργικότητας στην παιδική βιβλιοθήκη και στο μουσείο*, Αθήνα, ΔΙΠΤΥΧΟ.
- Ντολιοπούλου, Έλση, (1999), *Σύγχρονες τάσεις της Προσχολικής Αγωγής*, Αθήνα, Τυπωθήτω- Γιώργος Δάρδανος.
- Περιοδικό «Σύγχρονο Νηπιαγωγείο», τεύχη 2 (1998), 3(1998), 15, 18 (2000), 19, 20 (2001).
- Πληροφοριακά έντυπα μουσείων, (2000-2001), «Το Παιδικό Μουσείο», «Το Μουσείο Παιδικής Τέχνης», «Το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης», με τα περιεχόμενα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και των μουσειοσκευών τους.
- Σταματοπούλου, Δέσποινα, (1998), *Αισθητική καλλιέργεια και Μορφές Εκφρασης των νηπίων*, (Βασική βιβλιοθήκη του νηπιαγωγού), Αθήνα, Καστανιώτης.

Ενέργεια 2.3.2: «Ανάπτυξη των Τ.Ε.Ε. και Σ.Ε.Κ.»
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Σταμάτης Αλαχιώτης
Καθηγητής Γενετικής Πανεπιστημίου Πατρών
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο: “Βιβλία Τ.Ε.Ε.”

- Επιστημονικός Υπεύθυνος του Έργου
Γεώργιος Βούτσινος
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
- Υπεύθυνη του Τομέα Υγείας και Πρόνοιας
Ματίνα Στάππα, Οδοντίατρος
Πάρεδρος ε.θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

